

VZPOMÍNKA PROM. HIST. IVANA ŠŤOVÍČKA, CSC.

Studium

Na střední škole jsem dlouho váhal, co dál studovat. Rozhodoval jsem se mezi matematikou a historií. Nakonec jsem se v maturitním roce rozhodl a přes nesouhlas rodičů jsem podal přihlášku na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy – obor historie. Při přijímacím pohovoru jsem byl zařazen řízením osudu do skupiny adeptů, kterou zkoušela komise v čele s tehdy odborným asistentem Zdeňkem Fialou. A ten si mě vybral. Když jsem dostal písemné vyrozumění, že jsem byl přijat na obor archivnictví, byl jsem zpočátku překvapen a zaskočen. Že existuje takový obor, to jsem vůbec netušil. Jen matně jsem si představoval, co to asi je, co se tam studuje. Říkal jsem si – archiv, to jsou archiválie, listiny a knihy, to jsou prameny, a být u pramenů, to není špatné. Pak jsem si vzpomněl, že i K. J. Erben byl archivář, jak jsme se učili, a začalo se mi to pomalu zamlouvat.

V ročníku na archivnictví nás bylo původně 14, končilo nás jen 12. Byli jsme, myslím, dobrá parta, dodnes se rádi setkáváme. Žel, už nás je jen polovina – vedle mne – Zdeněk Pousta, Karol Bílek, Jana Šámalová, Věra Beránková a Vlasta Švarcová. Vzpomínám i na ty, co už mezi námi nejsou – Standa Šisler, Vojtěch Sýkora, Helena Sýkorová, Olina Sprušilová, Dáša Šmerdová a Jana Pleskačová. S mnohými jsem se později setkával a spolupracoval i v pracovním procesu.

V rámci studia oboru jsme se postupně seznamovali a sblížili s kolegy z vyšších a později i nižších ročníků. Byli mezi nimi např. Jan Pelant, pozdější arcibiskup a kardinál Míla Vlk, profesorka Zdenka Hledíková, Vláda Ježek, Josef Maršál, Josef Žabka, Láda Dušek, Jirka Fabšic, Boženka Kopiczková, Bedřich Nosek, Alena Nosková, Lída Dědková, Marie Salabová-Kučerová a další.

Samozřejmě jsme měli i výborné vztahy s kolegy z jiných oborů – především s historiky a filozofy. Budu jmenovat namátkou např. historiky Mirka Šestáka, Mirka Tejchmana, disidenta a pozdějšího velvyslance ve Velké Británii Pavla Seiferta, ministra Petra Piňhu, moji spolužačku z berounského gymnázia a později ředitelku Okresního archivu v Berouně Svatavu Drtinovou a jejího manžela Zdeňka Vimmera, spisovatelku Zorku Dvořákovou, docentku Evu Broklovou a jejího manžela filozofa Luboše Brokla, Jardu Prokopa, archeology Ivana Pavlů a Jana Fridricha, dramaturga Národního divadla Jaroslava Krále, z kolegů starších či mladších např. Antonína Klimka, profesora Eduarda Maura, ředitele

archivní správy Oldu Sládka, profesory Milana Haunera, Jana Kuklíka, Jana Wannerera, Standu Bimana, Mílu Martínka a další.

Nezapomenutelní byli naši učitelé. Na archivnictví ještě působil Václav Vojtíšek, ale nás už neučil. Měli jsme rádi Zdeňka Fialu, k studentům měl dobrý vztah, někdy s námi i poseděl v hospůdce na pivu. Ivana Hlaváčka jsme se zpočátku trochu báli, jako mladý asistent byl dost náročný, ale nakonec několik z nás, co si vzali k diplomce téma z medievistiky, se stalo jeho prvními žáky, které dovedl k obhajobě práce.

České a československé dějiny nás učili František Kavka, František Červinka, Věra Olivová. Robert Kvaček nás vedl v kroužku vojenských dějin. Na chodbách s námi diskutoval i Karel Durman. Na obecné dějiny jsme měli Květu Mejdřickou a Josefa Polišínského. Starověk nám přednášeli Jan Burián a Jaromír Pečírka. Nezapomenutelný byl profesor, akademik Jan Filip, u kterého jsme dělali vůbec první zkoušku – z pravěku. Samozřejmě, že jsme měli strach, ale když se otevřely dveře jeho pracovny a ozvalo se: „Tak prosím, pojďte dál, pane kolego, posadte se, pane kolego“, tréma najednou zmizela.

Vzpomínám i na další profesory a učitele – Václava Vaněčka, který nám přednášel dějiny státu a práva, Karla Novotného, Jaroslava Kašpara, Václava Husu, který nás zasvěcoval do metodiky historické práce, Františka Roubíka (novověká paleografie), Emanuela Nohejlovou-Prátovou a další.

V roce 1961 jsem předložil k obhajobě diplomovou práci na téma „Vývoj správy a organizace bratrstva táborského a orebského“. Oponentský posudek, vedle Ivana Hlaváčka, napsal František Kavka. Práci jsem úspěšně obhájil. Skončila krásná studijní léta, čekaly nás dva roky vojny a pak další neznámá – praxe.

Vojna a hledání zaměstnání

Ještě před promocí, mnozí z kolegů dostali tzv. umístěnku, jakýsi příkaz k nástupu do určitého místa bez možnosti vlastního výběru. Byla to sice určitá jistota zaměstnání, ale pro mnohé komplikace, neboť umístěnky většinou byly vzdáleny mimo jejich trvalé bydliště. Týkalo se to hlavně těch, kteří měli učitelskou specializaci. Já jsem umístěnku nedostal. Prof. Fiala, který se nějak dověděl, že hledají archiváře v Archivu Ministerstva zahraničních věcí, ve snaze nám pomoci, mne a Zdeňka Poustu tam poslal. Příjímací pohovor probíhal velmi dobře, ale když se dověděli, že jdeme na dva roky na vojnu, s lítostí poděkovali za zájem a prohlásili, že bohužel nemohou čekat.

O prázdninách, než jsem 1. září 1961 narukoval do Mariánských Lázní k 104. motostřeleckému pluku, jsem krátce brigádníčil asi měsíc v Podnikovém archivu ČKD ve Vysočanech. Jen pro zajímavost, u pluku jsme sloužili tři archiváři,

kolega z ročníku Karol Bílek a absolvent brněnské fakulty Jiří Adámek, pozdější pracovník Moravského zemského archivu a v devadesátých letech také poslanec.

Služba u pluku neproběhla v právě klidném období. V Mariánských Lázních jsme prožili Berlínskou i Kubánskou krizi a byla pohotovost nejvyššího stupně: Spali jsme oblečení a připraveni okamžitě vyrazit do bojových pozic. Naštěstí se to urovnalo a těšili jsme se na civil a každý z nás stříhal metr. Trochu mne znepokojovalo, že jsem nevěděl, co budu dělat, až se vrátím, kam nastoupím. Někdy počátkem roku 1963 při jednom „opuštětku“, když jsem jel do Prahy na vyšetření na alergologii, jsem se začal po něčem poohlížet. Nejprve jsem se ptal na krajské archivní správě, tam mi nezávazně nabízeli nějaké podnikové archivy. Pak jsem se zcela náhodně zastavil na osobním oddělení ve Vojenském historickém ústavu. A měl jsem štěstí. Sdělili mi, že v archivu mají volné místo a hned mi dali dotazník a slíbili přijetí. Vojenský historický archiv, který byl v té době autonomní složkou ústavu, vznikl sloučením Archivu Památníku odboje a Vojenského ústředního archivu teprve v roce 1959 a jeho nový náčelník podplukovník PhDr. Vojtěch Fejlek jej ještě budoval a hledal kvalifikované a vysokoškolsky vzdělané síly. Když jsem se koncem září 1963 vracel z vojenské základní služby „do civilu“, byl jsem klidný, věděl jsem už, co bude dál.

Vojenský historický ústav/Vojenský historický archiv

Počátkem října 1963 jsem zahájil téměř padesátiletou cestu českým archivnictvím, na níž jsem se pohyboval po jakési spirále. Začal jsem ve Vojenském historickém archivu, pak jsem přešel asi na dva a půl roku do Státního ústředního archivu, koncem roku 1971 následovala Akademie věd – Československo-sovětský institut. V roce 1990 jsem se vrátil do Vojenského historického archivu jako ředitel, po nuceném odchodu v důsledku „reorganizace“ jsem od roku 1995 znovu působil ve Státním ústředním archivu/Národním archivu. Zároveň jsem ale opět začal pracovat v Akademii věd – v Archivu Ústavu T. G. Masaryka při Masarykově ústavu AV ČR.

Na své první místo vzpomínám s určitou nostalgií. Dr. Fejlekovi se podařilo vytvořit skutečně výborný a dělný vícegenerační kolektiv. Z těch starších mohu vzpomenout vedoucího 4. oddělení majora Jana Kroupu, dále dr. Evu Boháčkovou, která ještě absolvovala Archivní školu, Libušku Vichrovou a Ludvíka Starostu, střední generaci zastupovali dr. Rudolf Sander, Dana Nývltová, dr. Králová a z těch mladších vedle mne tu byli Lída Dědková a Marie Salabová-Kučerová, která v roce 1968 emigrovala do Německa. I tam se prosadila v archivnictví. Obě dvě jsem znal ještě ze studií, stejně jako Jirku Fabšice, který nastoupil v roce 1964 a v roce 1968 také emigroval. Nejprve do Německa a později do Kanady, kde si změnil jméno na Fabian. Jirka byl velmi aktivní a publikoval ve Večerní Praze a ve Studentovi.

V roce 1968 psal o politických věznicích na Mírově, navštívil Svobodnou Evropu a psal o ní. V témže roce napsal s publicistou Romanem Cílkem knihu „Vlkodlaky kryje stín“¹ o činnosti německých Wehrwolfů v českém pohraničí. Pochoptelně jeho činnost byla sledována asi i sovětskou zpravodajskou službou, neboť jeho jméno se objevilo i v tzv. Bílé knize mezi představiteli kontrarevoluce.

Nastoupil jsem do 2. oddělení, které spravovalo fondy z období 1939–1945. Samotné oddělení sídlilo na dvou místech: V Památníku odboje na Žižkově, kde byly uloženy fondy československé zahraniční armády i domácího odboje a v karlínské Invalidovně, kde našli domov fondy vládního vojska, slovenské armády, trofejní německé fondy a další. Na žižkovském pracovišti, kde jsem zpočátku sídlil, jsme měli výborný kolektiv, který vedla Dana Nývltová. Byla tam téměř rodinná atmosféra. Často nás na oddělení navštěvoval historik dr. Toman Brod, který před svým odchodem na historické oddělení Vojenského historického ústavu zde působil.

Na Žižkově sídlilo rovněž vedení Vojenského historického ústavu, jeho historické oddělení, knihovna i Vojenské historické muzeum, takže jsme měli denno-denní kontakt s historiky, knihovníky i muzejníky. Byli mezi nimi plk. dr. Jaromír Navrátil, náčelník historického oddělení, jenž v roce 1968 působil jako poradce Josefa Smrkovského, dále Eduard Čejka a Toman Brod. Poslední dva jako první napsali knihu o československém západním odboji.² Dále na oddělení působili Antonín Benčík, František Kružík, Bohumír Klípa, Stanislav Zámečník, Karel Pichlík, Andrej Romaňák, Jaroslav Křížek, Jan Beránek a další. Z muzejníků připomenu např. plk. Sávu Svatoně, plk. Miroslava Šádu a mého kolegu z ročníku Zdeňka Vimmera. Nesmím zapomenout na náčelníka celého ústavu plk. dr. Tibora Hochsteigera. Většina těchto historiků, včetně Tibora Hochsteigera, po roce 1968, vzhledem k tomu, že ústav byl označen za centrum kontrarevoluce v armádě, skončila v dělnických profesích. Např. Tibor Hochsteiger jako zedník, další u vodoměřičů v maringotkách atd. Paradoxem bylo, že tak skončili i ti, kteří se v šedesátých letech podíleli na rehabilitaci Gustava Husáka a kteří připravili rehabilitaci generála Heliodora Píky a dalších příslušníků armády.

V ústavu jsem se poznal s generálem Ludvíkem Svobodou, který v něm psal své paměti, a s plukovnící Věrou Tichou, příslušnicí československé jednotky v SSSR. V archivu jsem se též seznámil s řadou významných badatelů, včetně Viléma Prečana, který připravoval svou nedostižnou edici o Slovenském národním povstání.³

¹ Cílek, Roman – Fabšic, Jiří: Vlkodlaky kryje stín. Praha 1968.

² Brod, Toman – Čejka, Eduard: Na západní frontě. Praha 1963.

³ Prečan, Vilém (ed.): Slovenské národné povstanie. Dokumenty. Bratislava 1965.

Moje fondy a odborná činnost

Po nástupu jsem začal také okamžitě dělat odbornou archivní práci. První fondy, které jsem pořádal, byly fondy tří slovenských divizních oblastí. Jejich inventář dokončil až v sedmdesátých letech Václav Sluka. Pak mi Dana Nývltová dala skutečně archivní lahůdku – dostal jsem za úkol zpracovat fondy československého letectva ve Velké Británii. Zpracoval jsem je jako celek a vytvořil sdružený inventář. Samozřejmě, že jednotlivé fondy – Inspektorát československého letectva, fondy 310., 311., 312. a 313. peruti tvořily samostatné celky. Dále jsem zpracoval a inventarizoval fond 1. československé armády na Slovensku, který jsem objevil zcela náhodně mezi nezpracovaným materiálem. Fond, stejně jako fondy divizních oblastí, byl po roce 1993 předán v rámci archivní rozluky na Slovensko.

Další lahůdku jsem dostal v roce 1966. Měl jsem zpracovat fond Pražské povstání, který koncem padesátých let předal do Vojenského historického archivu Archivní a studijní ústav Ministerstva vnitra, jenž jej měl evidován jako fond č. 17. Pořádací práce byla náročná a daleko složitější, než předchozí fondy. Byl to fond, který vytvořila Státní bezpečnost. Byla v něm zmanipulována dohromady dokumentace České národní rady, povstaleckého velitelství Bartoš a podřízených jednotek – Revolučních gard – a některé další materiály. Ze souboru jsem vytvořil dva fondy – Českou národní radu a fond Revoluční gardy. Dokumentaci jsem roztřídil a systematicky uspořádal a inventarizoval. K jednotlivým záznamům inventárních jednotek jsem připojoval staré signatury Studijního ústavu. K fondu Revoluční gardy, který tvořilo také několik celků, jsem vypracoval také sdružený inventář.

Dále jsem se podílel na zpracování a inventarizaci fondu Československé jednotky v Itálii 1945. Zkušenosti jsem získával i při zpracování některých sbírkových fondů – Domácí odboj, Koncentrační tábory, Historická zpracování a Dotazníky o domácím odboji. Zpracoval jsem i fond Generální inspektorát vládního vojska, který po mém odchodu dokončil až v roce 1974 J. Urban.

Náčelník Fejlek měl velký zájem o odborný růst. Proto čas od času svolával odborné porady, kde se diskutovalo o konkrétních problémech, např. o charakteru rozkazů, válečných deníků a kronik a jejich postavení ve struktuře fondů. Ta diskuse mě vyprovokovala k sepsání studie o rozkazech.⁴ Kromě toho jsem publikoval další menší studie a časopisecké edice.⁵

⁴ Štoviček, Ivan: Zvláštnosti kategorizace písemností vojenských archivních fondů. In: Historie a vojenství, roč. 15, 1966, s. 951–970.

⁵ Úplná bibliografie viz Štoviček, Ivan: Ediční teorie a metodika. Praha 2008, s. 192–203.

Ve Vojenském historickém archivu jsem se také zapojoval do další práce: Podílel jsem se na běžné úřední agendě a také jsem chodil v rámci předarchivní péče na kontrolu skartace do Archivu Ministerstva národní obrany a jezdil do Archivu Československé lidové armády v Olomouci.

Filmová dokumentaristika

Někdy v roce 1966 přišel do archivu bádát filmový režisér a dokumentarista Tibor Podhorec. Natáčel na Filmové a televizní fakultě svůj absolventský film o československých letcích ve Velké Británii „Odkaz“. Připravoval jsem mu nějaké materiály a přitom jsme se dost sblížili. Při této práci jsem se seznámil i s několika západními letci, jako např. s generálem Františkem Fajtlem, Stanislavem Hluškou, Poldou Šromem a Arnoštem Švermou, který si po celou válku, od internace v SSSR vedl deník. Bylo to skutečně zajímavé čtení. Šverma z Polska přes SSSR se dostal na Střední východ a byl příslušníkem 11. praporu – východního. V Káhiře působil jako redaktor českého vysílání místního rozhlasu a vydával časopis „Volá Káhira“. Pak se dostal do Anglie, odkud byl vyslán na výcvik do Kanady. Do vlasti se vrátil jako navigátor 311. bombardovací perutě. Deník, který líčil situaci v polském legionu, v internaci v SSSR, v jednotce na Středním východě a další události, byl doplněn fotografiemi a kresbami malířů Wlastimila Hofmana (v Polsku) a Jindřicha Křečka-Jituse (na Středním východě). Bohužel deník jsem měl půjčený jen na pár dnů. V té době neexistovala žádná kopírovací technika a byl problém i s mikrofilmováním. Deník jsem musel vrátit a co je s ním nyní a kde je – to je otázka.

S Tiborem Podhorcem jsem začal spolupracovat. Vzniklo z toho několik dokumentárních filmů: „Krysy pouště“ o československé jednotce na Středním východě, „...a slunce je věčné“ o popáleném československém letci Josefu Koukovi a „Povstalecká křídla“ o letcích ve Slovenském národním povstání.

U všech televizních filmů jsem se podílel na psaní scénářů a dokumentaci. Krysy bylo nejprve dost těžké prosadit. Práce pak však byla velmi zajímavá a poznal jsem mnohé účastníky bojů: Generála Karla Klapálka, plukovníka Ladislava Snídala, pana Zdenka Rohlena, účastníka bitvy u El Alameinu a další.

Při natáčení dokumentu „Povstalecká křídla“ jsem hovořil i s některými bývalými letci slovenského leteckého pluku, který se účastnil také na povstání, např. plukovníkem Mikulášem Šinglovičem. Film produkovala bratislavská televize a měl úspěch – dostal 3. cenu v soutěži k 25. výročí Slovenského národního povstání.

V roce 1968 jsme ještě připravovali dokument o Vladimíru Clementisovi. Měl se jmenovat „Rozhovor“, který by byl založen na imaginární rozpravě mezi Vladem a jeho ženou Lídou v době, kdy Clementis seděl v komunistickém vězení a čekal na smrt. Jako podklad měla sloužit jejich vzájemná korespondence. Jako

kontrast k těm čistým vyznáním, jsme chtěli ve střihu použít výňatky z projevu prokurátora. Navštívili jsme v jejím pražském bytě i paní Clementisovou. Na toto setkání se nedá zapomenout. Ěterická čistá žena, která stále žije se svým Vladem. Jakoby právě odešel do práce a večer se měl zase vrátit.

Dokonce jsem dostal nabídku jít dělat do televize dramaturga. Zvažoval jsem to, ale nakonec jsem zůstal věrný archivnictví. Když už jsem si myslel, že celá má filmová „kariéra“ je zapomenuta, ozval se mi v telefonu někdy v roce 2008 režisér Jan Marhoul, který právě natočil film „Tobruk“. Náš dokument znal a žádal mne o souhlas, zda by jej mohl přidat jako bonus ke svému filmu na vydávané DVD. Souhlasil jsem.

Rok 1968

Vývoj v druhé polovině šedesátých let a zvláště pak rok 1938 v nás vyvolával velkou naději. Postupně jsme mohli mluvit i psát o všem. Objevovala se nová témata, nové dokumenty, poznávali jsme zajímavé lidi, začaly probíhat rehabilitace, českoslovenští legionáři z první světové války měli dostat jakési odškodnění – v archivu jsme jim vystavovali doklady o jejich službě v legiích...

Někdy v květnu nebo v červnu si mne pozval na fakultu profesor Zdeněk Fiala. Nabídl mi studium externí aspirantury. Dohodli jsme se, že udělám vědeckou edici z fondu Česká národní rada, který jsem právě zpracoval a součástí práce že bude i teoretická studie o metodice vydávání novodobých pramenů. Dokonce jsem pak vypracoval jakýsi projekt edice a sestavil seznam literatury.

A pak přišel 21. srpen. Vše se zhroutilo. Naděje sice ještě chvíli přetrvávala, ale atmosféra postupně houstla. I v archivu. Nejdřív odešel Jirka Fabšic, pak se nevrátila Marie Salabová... A to už bylo vidět, že bude zle. Prostřednictvím Dany Nývltové, která měla manžela Karla na Archivní správě Ministerstva vnitra, jsem dostal kontakt na dr. Zdeňka Šambergera a tak jsem v květnu 1969 odešel z Vojenského historického archivu do Státního ústředního archivu. Asi celkem včas. Počátkem sedmdesátých let ve Vojenském historickém ústavu i ve Vojenském historickém archivu nastaly čistky – muselo odejít celé vedení, většina historiků z historického oddělení, z Vojenského historického archivu vyhodili dr. Fejleka i Danu Nývltovou. Nastala normalizace. Na aspiranturu jsem už vůbec nemyslel. Změnilo to i moje plány a představy.

Na skok ve Státním ústředním archivu

Ve Státním ústředním archivu jsem byl přijat do 2. oddělení, které sídlilo na „Loretě“, tedy v Trauttmannsdorfském paláci v Loretánské ulici. Vedla ho tehdy

zkušená archivářka Irena Malá. Přiját jsem byl velmi dobře. Nebylo to tak úplně neznámé prostředí, neboť na oddělení byli Věra Helešicová a Jan Šturz, které jsem znal z fakulty. Samozřejmě i v dalších odděleních byla řada kolegů známých ze školy, dokonce i z ročníku. Na Loretě jsem pak poznal Raisu Machatkovou, svérázného Jardu Kreče, paní Julinku Kutovou, Iva Měšťánka, Vlastu Měšťánkovou a další. Samozřejmě jsem poznal i řadu dalších lidí na jiných odděleních.

I když ve společnosti byla dusná atmosféra, v archivu byl stále klid, docela pohoda a přátelské ovzduší. Začalo se to měnit až v následujícím roce. V únoru 1970 si mne pozvali na stranickou schůzi. Někde se dobrali toho, že jsem v srpnu 1968 ve Vojenském historickém ústavu podal přihlášku do KSČ. Chtěl jsem tehdy podpořit reformní Dubčekovo vedení. Členství jsem ale vyřízené neměl a po okupaci jsem o to ani neusiloval. A aniž jsem co tušil, na oné únorové schůzi mi předali stranickou legitimaci. Někdy v polovině března mi ale členství pozastavili a v dubnu jsem šel k „prověrkám“. Soudruzi shledali, že nejsem správně uvědomělý, neboť jsem odmítl nutnost vstupu spřátelených vojsk. A tak jsem byl zbaven členství – „vyškrtnut“. Následky to zatím v té době nemělo, to až později – na pracovišti Akademie věd.

Ve Státním ústředním archivu jsem v letech 1970–1971 uspořádal a zinventarizoval fond Exportní ústav a sedm menších fondů. Společně s ostatními jsem se podílel na pořádání fondu Nejvyšší správní soud. V roce 1971 jsem jel na první služební cestu do Varšavy na výzkum bohemik. Vznikla z toho pomůcka Soupis bohemik ve fondech Archiwum Akt Nowych 1917–1939.⁶

Československo-sovětský institut ČSAV

Někdy kolem poloviny roku 1971 mne oslovil kolega z fakulty, historik Mirek Tejchman, jenž od roku 1963 pracoval v Ústavu evropských socialistických zemí ČSAV, zda bych nešel k nim. Ústav, který se právě transformoval na Československo-sovětský institut ČSAV, hledal archiváře, který by pracoval na rozjetých i připravovaných edičních projektech. Protože to mělo být i tématem mé disertační práce, tak jsem na nabídku kývl a 1. listopadu 1971 jsem nastoupil v institutu.

I zde jsem znal několik lidí. Vedle Tejchmana i Mirka Šestáka, kolegu z ročníku. Pak tu byla děvčata, která k nám chodila bádát ještě do Vojenského historického archivu, totiž Světlana Kalašnikovová a Zdena Modestová-Sirotková. Do ústavu nastoupila také sinoložka Ivana Bakešová, známá z fakulty. Byl jsem zařazen na oddělení Čestmíra Amorta. Zde jsem poznal Zdeňka Sládka, bulharisty Růženku Havránkovou, manželku profesora Jana Havránka, Josefa Koláře

⁶ Soupis bohemik ve fondech Archiwum Akt Nowych 1917–1939. Praha 1971.

a albanistu Pavla Hradečného. Seznámil jsem se i s pracovníky jiných oddělení – polonistou Jaromírem Mikulkou, Veselinem Štarčevičem, Václavem Melicharem, Marcellem Zachovalem a dalšími. Později do ústavu přišla mladší generace – Slávek Litera, Emil Voráček, Petr Prokš, Jaroslav Kučera, Jirka Vykoukal, Helena Nováčková a další. Nesmím zapomenout ani na Tonika Černého – vedoucího knihovníka, ani na pracovnice knihovny a dokumentace, z nichž budu alespoň jmenovat hungaristku Evu Irmanovou.

První projekt, na kterém jsem začal pracovat, byla edice Československé prameny k dějinám Bulharska. Edice se připravovala na základě dohody s Historickým ústavem Bulharské akademie věd. Československá strana zodpovídala především za heuristiku v československých archivech a za základní ediční zpracování. Na projektu jsem spolupracoval především s Josefem Kolářem a Valerianem Bystrickým z Bratislavy. Za bulharskou stranu pak s Vasilem A. Vasilevem a Lýdií Manolovou. Na heuristice se ovšem podílela řada dalších lidí. Vedle Státního ústředního archivu a Vojenského historického archivu jsme chodili bátat i do Archivu Ministerstva zahraničních věcí, Archivu hlavního města Prahy, Archivu Kanceláře prezidenta republiky a Archivu Škodových závodů.

Heuristiku jsme dokončili někdy koncem roku 1972, kdy jsme bulharské straně předali maketu celé edice už ve strojopisné podobě. Edice vycházela pak se zpožděním v dvojjazyčné verzi (česky a bulharsky) v Sofii v letech 1985–2008 pod názvem Čechoslovaški izvori za Bălgarskata istorija.⁷ I když edice, co se týče obsahu, přináší hodně zajímavých dokumentů, po ediční stránce její zpracování vůbec není špičkové.

Od roku 1973 jsem začal pracovat na projektu Dokumenty a materiály k dějinám československo-sovětských vztahů.⁸ Až do roku 1988 jsem se podílel na heuristice a edičním zpracování druhého až pátého dílu. Na edici, kterou ústav připravoval ve spolupráci s moskevským Ústavem slavistiky a balkanistiky Akademie věd SSSR, pracovalo více než dvě desítky kolegů, a to nepočítám členy redakční rady. Z naší strany vzpomenu Zdeňka Sládka, který především připravil první a druhý díl, kterého v poslední fázi čítek vyhodili, pak Světlanu Kalašnikovou a Helenu Nováčkovou (od 4. dílu). Z ruské strany Alexandra Ch. Klevanského, Káťu D. Vorobjevovou, Elu Lavrik, provdanou Zadrožňuk, která dodnes dělá československé dějiny, Valju Ščečilinu a archivářku O. A. Garjanovou.

⁷ Čechoslovaški izvori za bălgarskata istorija/ Češki i Slovaški izvori za bălgarskata istorija. Dily I. – IV. Sofija 1985, 1987, 1994, 2008.

⁸ Dokumenty a materiály k dějinám československo-sovětských vztahů. Díl 1. Listopad 1917 – srpen 1922. Praha 1975. Díl 2. Srpen 1922 – červen 1934. Praha 1977. Díl 3. Červen 1934 – březen 1939. Praha 1979. Díl 4, svazek 1. Březen 1939 – prosinec 1943. Praha 1982. Díl 4, svazek 2. Prosinec 1943 – květen 1945. Praha 1984. Díl 5. Květen 1945 – únor 1948. Praha 1988.

Edice není špatně zpracovaná, ale její obsah je jednostranný. I když jsme při heuristice našli řadu významných a zajímavých dokumentů, dokonce nám z Archivního a studijního ústavu Ministerstva vnitra zpřístupnili dokumenty z fondu Archiv Huberta Ripky (fond č. 1), do edice se nakonec nedostaly. Bdělé oči cenzora vyřadily vše, co neodpovídalo ideologii „věčného přátelství“. Na indexu byla i některá jména, která se v edici nesměla objevit.

Na „čistotu“ dokumentů především dohlížel vedoucí sovětské části kolektivu a člen redakční rady A. I. Nėdorezov. Tak si vzpomínám, jak se v jednom z dokumentů o schůzi Společnosti pro kulturní a hospodářské styky se Sovětským svazem vyskytlo jméno Jaroslava Seiferta. Dokument byl sice v pořádku, ale jméno, bylo to v době, kdy Seifert podepsal Chartu 77, muselo pryč.

Někdy v polovině sedmdesátých let jsem se měl podílet na edičním záměru československo-německých pokrokových vztahů. Německá strana ale téma edice zúžila jen na vztahy stranické a já jsem byl převeden na projekt Dokumenty a materiály československo-polských vztahů 1944–1980, který se připravoval ve spolupráci s Ústavem historických věd Slovenské akademie věd a Institutem socialistických zemí Polské akademie věd. Výzkum se prováděl v letech 1976–1979. Edice v Polsku vyšla v roce 1985, u nás část rovněž v roce 1985 (období 1944–1948)⁹ a v roce 1989 (období 1949–1960).¹⁰ V Institutu jsem na edici spolupracoval s Václavem Melicharem a Josefem Kolářem, slovenský ústav zastupoval Viktor Borodovčák a polskou stranu Wiesław Balcerak, Lidia Buczma a Piotr Lippóczy.

Někdy na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let mne ředitel Václav Král jmenoval vedoucím oddělení dokumentace a knihovny. Do knihovny jsem se moc nepletl, tam to dobře řídil Antonín Černý, stejně jsem ani moc nezasahoval do práce dokumentace. Hlavním úkolem oddělení byla tisková dokumentace denního tisku socialistických zemí. Výstřižky se pak lepily na volné listy papíru, třídily podle klíče a archivovaly. Koncem osmdesátých let jsem pak vyjednal předání celého výstřižkového archivu Československo-sovětského institutu ČSAV do Státního ústředního archivu.

Aspirantura

Jak jsem již uvedl, v roce 1968 jsem vstoupil do externí aspirantury na Katedře archivnictví a pomocných věd historických Filozofické fakulty

⁹ Dokumenty a materiály k dějinám československo-polských vztahů v letech 1944–1948. Praha 1985.

¹⁰ Dokumenty a materiály k dějinám československo-polských vztahů v letech 1949–1960. Praha 1989.

Univerzity Karlovy v Praze u profesora Zdeňka Fialy. Po vstupu vojsk, už na počátku „normalizace“, mi bylo jasné, že téma, které jsem chtěl zpracovávat – fondovou edici České národní rady – nebudu moci udělat objektivně. Jedna z hlavních postav České národní rady byl čelný představitel Pražského jara Josef Smrkovský. A tak jsem s přípravou edice ani nezačal. Navíc jsem měnil zaměstnání a měnil se mi i můj osobní život.

Když jsem nastoupil do Československo-sovětského institutu ČSAV, ředitel Václav Král se nějak dověděl, že jsem ve vědecké přípravě, zavolal si mne a přinutil mne v aspirantuře pokračovat. S profesorem Fialou jsem se dohodl na změně tématu. Domluvili jsme se, že se zaměřím víc na teorii, než na konkrétní edici. Jako ukázkou edice jsem měl připravit sborník z dokumentů, které jsem vyhledával a zpracovával pro bulharskou stranu.

Začal jsem proto studovat teorii. Chodil jsem do knihovny na Archivní správy Ministerstva vnitra, kde jsem si vypůjčoval celé ročníky odborných archivních časopisů. Díky časopisecké výměně tam byl skutečně unikátní soubor odborného tisku z celého světa. Z článků zabývajících se vydáváním historických pramenů jsem si pořizoval rozsáhlé výpisky. Z recenzí a zpráv jsem si udělal i přehled o knižní produkci. Zahraniční knížky jsem si pak objednával přes výpůjční službu v Univerzitní knihovně. Řadu publikací jsem získal také později od ruských kolegů, se kterými jsem dělal na společné edici. V tom mi hodně pomohla O. A. Garjanová, která pracovala na moskevské Hlavní archivní správě.

V československé odborné literatuře toho moc nebylo. K vydávání novověkých pramenů, krom stručných pravidel Františka Roubíka z roku 1957 a několika spíš informativních článků o sovětské archeografii z počátku padesátých let, téměř nic. Ve srovnání se Sovětským svazem ale i Polskem a dokonce i Bulharskem, kde v roce 1970 Kănčo Georgiev vydal rozsáhlou monografii *Văprosi na bălgarskata archeografija*,¹¹ byl stav naší ediční teorie a metodiky tristní.

Mnohem dále u nás byla textologie, která už měla vypracovávánu metodiku a zásady pro vydávání literárních textů. První kritické zásady textologické vyšly ve *Věstníku České akademie věd a umění* již v roce 1947. V roce 1971 pak vyšla metodická textologická příručka *Editor a text – Úvod do praktické textologie*.¹²

Snažil jsem se hledat poučení u medievistů – editorů. Jaké bylo moje překvapení, když jsem objevil práce Josefa Emlera a Gustava Friedricha vztahující se k vydání českého diplomatáře. Zvláště Emlerova studie „O potřebě vydání diplomatář český a o tom, jak by se to díti mělo“, která vyšla v *Českém muzejníku*

¹¹ Georgiev, Kănčo: *Văprosi na bălgarskata archeografija*. Sofija 1970.

¹² Štorek, Břetislav – Havel, Rudolf: *Editor a text – Úvod do praktické textologie*. Praha 1971.

už v roce 1877.¹³ Vzpomněl jsem si přitom na diskusi na přelomu padesátých a šedesátých let o diplomatice – diplomatika jedna nebo dvě?¹⁴ Uvědomil jsem si, že tak jako je jedna diplomatika, musí být i základní principy ediční teorie, metodiky, ale i praxe stejné, i když samozřejmě jsou specifika daná dokumenty i dobou, z které pocházejí. Emlera jsem si zamiloval, proto jsem i citát z jeho práce dal v roce 2002 jako motto edičních Zásad.¹⁵

Při svém výzkumu jsem se nezaměřoval jen na teoretické studie, metodické příručky a ediční pravidla, ale snažil jsem se seznámit i s dosavadní ediční praxí u nás i v zahraničí. V různých knihovnách jsem procházel stovky svazků edic k novým a nejnovějším dějinám různých typů i zpracování. Cílem tohoto výzkumu bylo udělat si obraz, jaké dokumenty se vydávají, jakou formou, pro jaké účely, jakou technikou, jak se reprodukuje text atd.

Studium literatury a edic bylo časově dost náročné, neboť v podstatě jsem neměl žádné pracovní úlevy. Pracoval jsem na svazcích edice pro Bulhary a začínal na edici československo-sovětské. Krom toho jsem měl i rodinné povinnosti a taky i zdravotní potíže – v roce 1972 jsem prodělal operaci žlučníku.

Mezitím zemřel můj školitel profesor Fiala. Mým novým vedoucím učitelem byl jmenován ředitel ústavu Václav Král a konzultantem byl určen profesor Josef Petráň. S ním jsem také připravovanou práci probíral, četl její rukopis a myslím, že se mu líbila.

Zvládl jsem jazykové zkoušky a v roce 1975 jsem měl napsanou disertační práci „Problémy ediční teorie a praxe při vydávání pramenů k novým a nejnovějším dějinám“ a edici „Československé dokumenty k politickým dějinám Bulharska (1918–1923)“. Myslel jsem si, že vše teď už půjde hladce. Chtěl jsem udělat odbornou zkoušku, jenomže najednou mě nikdo nemohl zkoušet. Posléze si mne zavolala předsedkyně stranické organizace na ústavu, soudružka Mudrochová, a sdělila mi, že nejsem kádrová rezerva a že tedy nemohu dělat zkoušku, ani být připuštěn k obhajobě. Podobně jako já nebyli připuštěni k obhajobě i kolegové Josef Kolář, Pavel Hradečný a sinoložka Ivana Bakešová. Na fakultě mě sice ještě nějakou dobu vedli ve vědecké přípravě, ale po čase mě vyřadili.

¹³ Emler, Josef: O potřebě vydání diplomatář český a o tom, jak by se to díti mělo. Zvláštní otisk z Časopisu Musea král. Českého, r. 1877. sv. 4. Praha 1877.

¹⁴ Např. Fiala, Zdeněk: Diplomatika jedna – nebo dvě? In: Archivní časopis, 1960, s. 1–18 a na něj navazující články.

¹⁵ Štoviček, Ivan a kol.: Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.– 20. století pro potřeby historiografie. Praha 2002.

Celou problematiku ediční teorie a metodiky jsem měl nastudovanou, promyšlenou a napsanou. A tak jsem začal jednotlivá témata samostatně zpracovávat a publikovat ve Sborníků archivních prací a Archivním časopise.

Tak jsem se stal „expertem“ na edice. Byl jsem proto jmenován členem komise ČSAV pro vydávání pramenů při Československém historickém ústavu a v připomínkovém řízení jsem se vyslovoval k Pravidlům pro vydávání novodobých historických pramenů, která vyšla v roce 1978.¹⁶

Svoji disertaci jsem nakonec obhájil až v únoru 1991.

Rok 1989/1990

V druhé polovině osmdesátých let jsem dál pokračoval na dvou edičních projektech. V roce 1988 vyšel pátý díl sovětské edice dokumentující období let 1945–1948 a začalo se s přípravou šestého svazku (1949–1960). Na jaře 1989 probíhalo v Praze jednání redakčních rad a autorských kolektivů o projektu práce. To už byla v Rusku v běhu perestrojka. Mezi jednáním mne oslovil, trochu stranou, jeden z členů ruské delegace a nový člen autorského kolektivu, Ivan Pop, který v té době dělal v Moskvě i výkonného redaktora odborného časopisu *Voprosy slavjanovedenija*. Požádal mne, zda bych mu nezpřístupnil setkání s historiky v disentu, kteří nesměli u nás publikovat. Chtěl jim nabídnout publikování v jeho časopise. Obrátil jsem se na kolegu z fakulty Pavla Seiferta a ten zorganizoval setkání u sebe v byte ve Veverkově ulici. Došlo k dohodě, ale události běžely tak rychle, že realizace se již neuskutečnila.

Dne 13. listopadu 1989 jsem odjel do Varšavy na jednání redakční rady a autorského kolektivu edice dokumentů k československo-polským vztahům. Svazek, který dokumentoval období let 1961–1970 byl hotov a byl před odevzdáním do tisku, ale k tomu už nedošlo. Sborník zůstal v rukopise. Mělo se jednat o další svazek pro následující desetileté období. Polští kolegové chtěli svazek bez cenzury. Navrhovali publikovat všechny zásadní dokumenty o Pražském jaru i o vstupu vojsk. U naší strany redakční rada váhala. V Polsku už totiž panovala jiná atmosféra, cenzura byla zrušena, vycházel nezávislý necenzurovaný tisk jako *Gazeta Wyborcza*, v polských knihkupectvích byla necenzurovaná domácí i zahraniční literatura... A u nás? Zdálo se mi, když jsme do Varšavy odjížděli, že zde zamrzl jakýsi normalizačně-neostalinistický skanzen.

Vůbec jsem si nemyslel, že může k něčemu, co následovalo po 17. listopadu dojít. Samozřejmě, že jsme sledovali polskou televizi, polský denní tisk, abychom se zevrubně dovídali, co se doma děje. Domů jsme se vraceli v sobotu 25.

¹⁶ Pravidla pro vydávání novodobých historických pramenů. Praha 1978.

listopadu. Praha nás přivítala v úžasné revoluční atmosféře, popsaná a polepená hesly, plakáty, novinami... Samozřejmě zažil jsem velkou manifestaci na Letenské pláni.

Jiná atmosféra byla i v ústavu. Zakládalo se Občanské fórum, většina pracovníků se připojila ke generální stávce přes pokusy několika „konzervativců“ účast zvrátit. Na veřejné schůzi byli přehlasováni.

Ještě v listopadu 1989 se ústav přejmenoval. Přijal starý název z roku 1968 Ústav dějin střední a východní Evropy ČSAV. Do ústavu se okamžitě vrátili všichni ti, kteří byli v letech normalizace vyhozeni: Toman Brod, Jaroslav Valenta, Zdeněk Sládek a Milan Švankmajer, který byl záhy jmenován novým ředitelem.

V prosinci mi jednou zavolal Karel Pichlík, který se vracel do Vojenského historického ústavu a nabídl mi místo ředitele Vojenského historického archivu, který v té době byl součástí Vojenského historického ústavu. Pár dní jsem nabídku zvažoval, archiv jsem znal, věděl jsem zhruba, v jakém je momentálně špatném stavu, a tak jsem se rozhodl, že i když jsem nikdy netoužil po funkcích a po tomto druhu kariéry, že to „ředitelování“ vezmu, abych archivu, ve kterém jsem strávil několik krásných let, pomohl se zmátořit. V Ústavu dějin střední a východní Evropy jsem dal výpověď k 30. dubnu 1990. Do Vojenského historického archivu jsem ale začal chodit už v lednu, abych se seznámil se situací, s lidmi, problémy atd.

Před odchodem jsem ještě požádal 12. března ředitele Ústavu dějin střední a východní Evropy, aby jménem ústavu předložil komisi pro obhajoby kandidátských prací v oboru pomocných věd historických na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze návrh na provedení obhajoby mé kandidátské práce ve formě veřejné rozpravy. Dne 1. června žádost schválila vědecká rada fakulty a postoupila komisi pro vědecké hodnosti. Práci a soubor statí jsem pak obhájil v březnu následujícího roku.

Ředitelem Vojenského historického archivu

Když jsem po 1. květnu 1990 z rukou plukovníka Jiřího Krupičky převíral vedení Vojenského historického archivu, byla v něm situace hrozná, téměř katastrofální, jak po stránce zpracovanosti fondů, tak personální, organizační i materiální. Do budovy Invalidovny se téměř 20 let neinvestovalo. Například voda a záchody byly v rozsáhlé budově jen na třech místech, samozřejmě o teplé vodě si mohl každý nechat jen zdát. Do kanceláří se voda rozvážela v konvích, každá pracovníkyně měla přidělený lavor. V kancelářích se v zimě topilo uhlím ve starých kamnech značky Petra, která tam byla už v šedesátých letech. Uklízečky v zimě vždy po ránu měly za úkol vymést kamna a připravit

na zápal. Samozřejmě z topení bylo dost prachu a občas se stalo, že kamna vybuchla, a pak vedle prachu byla celá místnost plná sazí. Problémem bylo i uhlí. Byly roky, zvlášť ty první, že se ho nedostávalo. V depozitářích nebyla žádná klimatizace, ani topení – a tak v zimě tam byla hrozná zima a jen v létě bylo docela příjemně. Vyskytovaly se tam i plísně, takže jsme museli každoročně provádět protiplísňové zaplňování celého archivu. Vedení Vojenského historického ústavu (tehdy Historického ústavu Československé armády), do budovy nehodlalo příliš investovat. Prioritou pro ně byla budova na Žižkově pod Památníkem.

Počátkem devadesátých let projevíli zájem o budovu francouzští developéři, kteří hodlali z Invalidovny vybudovat multifunkční kancelářské a obchodní centrum. Hodlali dokonce postavit novou archivní budovu na klíč. Záměr však ztroskotal. Jednak nebyl pozemek a pak úředníci na Ministerstvu obrany stále zvyšovali své požadavky, až nakonec Francouzi od záměru ustoupili. Budovu chtěla převzít také radnice Prahy 8, ale nic nenabízela. Když si budovu prohlížel její starosta, dotazoval se, zda ty papíry vůbec mají cenu, zda se vůbec mají uchovávat a že si myslí, že by stačilo dát je po digitalizaci do sběru. Když jsem mu odpověděl, že tedy nevím, ale že když sem za nimi jezdí badatelé z USA, Izraele a Austrálie, tak že asi nějakou cenu mají, jen otevřel ústa.

Je paradox, že od počátku devadesátých let archiv usiloval o novou budovu a teprve letos (2013) se začne stěhovat do nového sídla v Praze Ruzyni.

Také ve zpracovanosti archivních fondů se za dvacet let normalizačního období příliš nepokročilo. Zpracovalo se zhruba stejné množství jako za období let 1959–1968. Nebyl ani nějak velký zájem na zpřístupňování archiválií badatelům. Byl to následek normalizačních změn v organizaci a personální politiky Vojenského historického ústavu.

Z původních čtyř oddělení zůstaly jen dvě – jedno spravovalo fondy do roku 1938, tedy Rakousko-Uhersko a první republika, a druhé fondy vzniklé po roce 1938 až do zhruba šedesátých let. Jestliže v šedesátých letech v archivu pracovalo přes 30 zaměstnanců, v roce 1989 jich zde byla zhruba polovina. Nebyly naplněny ani tabulkové počty.

V archivu bylo jen šest vysokoškolsky vzdělaných pracovníků. Plukovník Jiří Krupička, CSc., od kterého jsem funkci ředitele přejímal, archiv řídil jen krátce. Přišel do něj z historického oddělení Vojenského historického ústavu. Nechal jsem si ho jako svého zástupce a myslím, že jsme byli dobrý tandem. Krom povinností vyplývajících z funkce, začal i odborně pracovat. Napsal dobrou studii o organizaci Československé armády po roce 1945, kterou publikoval

ve Sborníku archivních prací.¹⁷ Jeho další plány a práci ukončilo srdeční selhání a neočekávaný náhlý odchod.

Po příchodu do archivu jsem se v něm setkal s „doktorkami“, dr. Slávkou Královou a dr. Evou Boháčkovou, které zde už byly v době, kdy jsem zde začínal. Kromě nich z vysokoškoláků v archivu působili ještě Václav Sluka, Milan Kavalír a Zdeněk Vališ.

Prvním úkolem, který přede mnou stál, bylo vybudovat novou organizační strukturu a pracoviště personálně posílit. Vrátili jsme se k organizaci z roku 1968 – tj. čtyř oddělení (rakouské, prvorepublikové, válečné a poválečné) a samostatných pracovišť fotoarchivu, konzervační dílny a studovny, které přímo podléhaly vedení archivu. Organizace nám byla vedením ústavu a pak i ministerstvem schválena a co víc, byly potvrzeny i nové personální tabulky, které předpokládaly až 34 pracovníků.

Po schválení tabulek bylo třeba je začít okamžitě naplňovat. V první fázi se mi podařilo získat několik zkušených archivářů. Růženu Hlušičkovou, Dášu Šmerdovou a Janu Šámalovou. Další pak přicházeli postupně během roku 1990.

Někdy v červnu 1990 se náhle ozval telefonicky vedoucí archivu Ústředního výboru KSČ František Štěpán a nabídl k převzetí fondy a sbírky, které se vztahovaly k druhému odboji. A tak jsme se s Jirkou Krupičkou okamžitě do budovy Ústředního výboru KSČ vypravili s autem. Procházeli jsme chodbami a bylo vidět, že se tu usilovně skartuje. Skartovačky zřejmě jely naplno. Na chodbách byly proužky papíru a balíky rozřezaného papíru. Převzali jsme několik menších fondů a odjeli.

Brzy nato jsme dostali další nabídku – z Archivu Ústavu marxismu-leninismu Ústředního výboru KSČ. Jeho fondy byly přímo ohroženy. Česká spořitelna, která restituovala budovu na Ovocném trhu, v jejímž depozitáři bylo archivní depo, hrozila jejich vystěhováním na ulici. Rychle jsme se dohodli s archivářem Jaroslavem Soukupem a zároveň i s novým ředitelem obnoveného Ústavu T. G. Masaryka Jaroslavem Opatem a Františkem Janáčkem z vedení Vojenského historického ústavu na urychleném převzetí odbojových fondů a sbírek a především fondů Ústavu T. G. Masaryka a Archivu E. Beneše. Byla podepsána dohoda o převzetí, společné péči a využívání těchto fondů. Na Invalidovně jsme vyklidili celé jedno velké depo pro fondy Masaryka a Beneše. Podařilo se nám rychle zajistit u armády nákladní vozidlo a vojáky na stěhování. Během jednoho dne bylo stěhování provedeno. Zároveň jsme s Ústavu marxismu-leninismu (z budovy v Olšanské ulici) převzali rozsáhlou sbírku vzpomínek a pamětí.

¹⁷ Krupička, Jiří: Československá vojenská správa v letech 1945–1948. Sborník archivních prací 44, 1994, s. 68–142.

Při stěhování došlo k pikantní události. Jakýsi zlodějíček v nestřeženém okamžiku sebral jednu krabici s fotografiemi E. Beneše. Ale záhy ho chytila policie, když se pokoušel fotky na Václavském náměstí prodávat.

Převzetí fondů se nesetkalo s pozitivním ohlasem: Zlobil se Státní ústřední archiv, ale i Archivní správa, ale nakonec jsme si to vysvětlili. Fondy se totiž vztahovaly k problematice, kterou Vojenského historického archivu dlouhodobě dokumentoval, tj. k prvnímu i druhému odboji.

S novými přírůstky jsme přijali i několik odborných pracovníků – archivářů: Jaroslava Soukupa, Julia Baláže, Alenu Jiráskovou a Jaroslava Boučka.

Po roce 1989 se archiv plně otevřel badatelské veřejnosti. Především se projevila zvýšený zájem nejen o studium nově převzatých fondů T. G. Masaryka a E. Beneše, ale i o kmenové fondy Vojenského historického archivu, zvláště o druhý odboj, ale především o tzv. německé fondy.

Po válce byly do tehdy ještě Vojenského ústředního archivu předány trofejní fondy německé armády a fondy tzv. archivu SS objeveného v Zásmukách. Nejprve do Vojenského historického archivu přijeli badatelé z Izraele a USA v čele s Robertem Büchlerem z Moreshet Archive.¹⁸ Měli zájem o dokumentaci perzekuce židovského obyvatelstva. Dodali archivu kopírovací přístroj Xerox a najali si pracovníci znalou němčiny, která pro ně archivně zpracovala německé fondy. Ve fondech se našla bohatá dokumentace o masových vraždách zvláště na Ukrajině. Pak si vybrali a zaplatili i sílu, která vybrané dokumenty kopírovala. Pracovníci, která fondy zpracovala a dvojjazyčně česko-německy zinventarizovala, Zuzanu Pivcovou, jsme po dokončení této práce do archivu přijali. Záhy se v archivu objevili vyšetřovatelé z Velké Británie a posléze i z Austrálie, kteří pátrali po dokumentech týkajících se válečných zločinů. A právě ve fondech jednotek SS byly některé dokumenty nalezeny. Zuzana Pivcová pak dokonce s dokumenty jako svědek letěla do Austrálie k soudu.

O německé fondy projevil zájem i německá strana. Ozval se ředitel Bundesarchivu – Militärarchivu plukovník dr. Manfred Kehrig. Jednalo se v Praze i ve Freiburgu. Jednání se účastnili za naši stranu ředitel Archivní správy dr. Oldřich Sládek, ředitel Historického ústavu Československé armády plukovník Tibor Hochsteiger, jeho zástupce Karel Pichlík, Zuzana Pivcová a já. Představovali jsme si, že se bude jednat o nějaké vzájemné spolupráci, výměně mikrofilmů, kopií dokumentů a podobně. Nicméně německá strana přišla s požadavkem předání všech

¹⁸ Moreshet archive je součástí Moreshet, Mordechai Anielewicz Memorial Hlocaus Study a Research Center, které bylo založeno v roce 1961 osobami, které přežily holocaust a účastníky partyzánských bojů. Sbírá především osobní pozůstalosti. <http://www.moreshet.org/?CategoryID=156> [1. IX. 2013].

trofejních německých fondů. Plukovník Kehrig se dost nediplomaticky vyjádřil, že to je německé kulturní dědictví, které bylo Německu ukradeno. Pomyslel jsem si – pěkné kulturní dědictví – dokumenty o masových zločinech, vyvražďování desetitisíců lidí na Ukrajině apod. Nakonec jsme navrhovali kompromis. Byli jsme ochotni předat německé straně rozsáhlý fond osobních spisů příslušníků wehrmachtu a z ostatních fondů vyhotovit kopie výměnou za kopie dokumentů týkajících se Československa uložených v německých archivech. Ovšem to plukovník Kehrig odmítl s tím, že by to německou stranu přišlo příliš draze.

A tak nakonec z celé spolupráce zůstalo jen u toho, že do Německa se předaly ony osobní spisy, které z hlediska historického výzkumu neměly valného významu, ale v Německu mohly sloužit k úřední a sociální agendě.

Z podnětu velvyslanectví ČSFR v Moskvě, jsem s kolegou, pracovníkem Památníku odboje, Stanislavem Kokoškou, navštívili Moskvu. Za úkol jsme měli prozkoumat fondy Ústředního státního zvláštního archivu a zjistit možnosti jejich využití pro potřeby státní správy a účely vědecké. Měli jsme možnost se zde především seznámit s fondem Správy NKVD pro válečné zajatce a internované. Ve fondu je uloženo téměř 70 000 osobních spisů československých občanů a další materiály. Navštívili jsme i další archivy: Archiv Ministerstva obrany, Ústřední státní archiv a další. O cestě jsme po návratu informovali širší veřejnost v článku v časopise *Historie a vojenství*.¹⁹

V *Archivním časopise* jsem ještě publikoval tak trochu programový článek „Vojenský historický archiv – tradice, současnost a perspektivy“²⁰ a v *Historii a vojenství* příspěvek k přípravě novely archivního zákona „Československé vojenské archivnictví a archivní zákon“.²¹

Během roku 1990 se podařilo naplnit personální tabulky a v archivu pracovalo v jednu dobu 35 zaměstnanců, takže bylo možné zvládat narůstající úřední agendu a začít dokonce se zpracováváním a inventarizací fondů. Vedle stále probíhající agendy podle zákona č. 255/1946 Sb.²² týkající se účastníků druhého odboje, přišla nová agenda týkající se příslušníků pomocných technických praporů a jejich odškodňování a dále agenda vztahující se k soudním rehabilitacím. Samozřejmě, že narostla i badatelská agenda.

¹⁹ Kokoška, Stanislav – Štoviček, Ivan: *Archivy Ruské federace. Historie a vojenství* 41, 1992, s. 181–184.

²⁰ Štoviček, Ivan: *Vojenský historický archiv – tradice, současnost a perspektivy. Archivní časopis* 41, 1991, s. 65–74.

²¹ Štoviček, Ivan: *Československé vojenské archivnictví a archivní zákon. Historie a vojenství*, 41, 1992, s. 103–111.

²² Zákon o příslušnících československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození.

Objevily se i žádosti týkající se restitucí. Archivu se dotkl i případ „Walderode“. Nejprve přišel obyčejný dotaz, zda je pravda, že na Hrubém Rohozci byly za války deponovány archiválie československých legií. Odpověděli jsme kladně, dokonce odkázali i na literaturu, kde se o tom píše. Informace byla pak advokáty zneužita k tvrzení, že Walderode byl československý vlastenec, že zachránil fondy prvního československého odboje. To mělo vést k získání československého občanství a otevřít cestu k rozsáhlým restitucím majetku i zámku Hrubý Rohozec. Samozřejmě, že to nebyla pravda. O uložení archiválií na zámku jej požádala německá vojenská správa, konkrétně Heeresarchiv, a fondy zde byly umístěny na základě smlouvy a za úplatu. Pokud někdo archiválie chtěl zachránit, tak to byli němečtí vojenští archiváři, kteří se obávali válečných operací a bombardování a snažili se písemnosti uložit na relativně bezpečném místě. Smlouvu jsme pak dali k dispozici tisku.

Rozpad federace: Archivní rozluka a rušení vojenských útvarů

Rozpad státu silně zasáhl do chodu Vojenského historického archivu, neboť jako zvláštní archiv s federální působností spravoval fondy z území celé federace, takže se ho také týkala archivní rozluka. Od poloviny roku 1992 jsem se začal teoreticky na rozluku připravovat. Snažil jsem se poučit z provádění archivní rozluky s Rakouskem po roce 1918. Dobrým průvodcem mi v tom byla rozsáhlá stať Jana Opočenského v Časopise archivní školy, kde byly zveřejněny i texty mezistátních smluv o dělení archivů.²³ Seznámil jsem se také s normami mezinárodního práva o rozpadu a dělení států, kde jsou i pasáže týkající se dělení archivů a spisoven.

Nejprve jsem čekal, že se sejde reprezentace česká a slovenská a uzavřou obdobnou smlouvu o archivní rozluce, jakou uzavřela ČSR s Rakouskem v roce 1920. Bohužel k tomu nebyla politická vůle. Jednaly jen obě archivní správy, které dohodly principy rozluky. Jednoho takového jednání jsem se s ředitelem Archivní správy Ministerstva vnitra ČR Oldřichem Sládkem také v Bratislavě zúčastnil. Bylo velmi korektní a přátelské. Po odborné stránce nebylo problémů. Slovenská strana neměla přemrštěné požadavky a my jsme zase vstřícně navrhovali přenechat v souladu s provenienčním principem všechny fondy vzniklé na Slovensku a k němu se vztahující. Na závěr jednání nám slovenská strana předala medaile Za zásluhy o slovenské archivnictví.

²³ Opočenský, Jan: Archivní úmluva republiky Československé s republikou Rakouskou. Časopis Archivní školy 1, 1923, s. 51–141.

V archivu jsme se na rozluku začali okamžitě připravovat. Vypracoval jsem základní principy rozluky. Na Slovensko se měly předat především fondy vojenských úřadů, velitelství a jednotek Slovenské republiky z let 1939–1945, dále velitelství a jednotek Rakousko-Uherska, které trvale sídlily před rokem 1918 na Slovensku, dále všechny fondy velitelství a jednotek československé armády z let 1918–1939 a po roce 1945, které měly trvalé sídlo na území Slovenska. Fondy těch jednotek, které se stěhovaly, se měly individuálně posuzovat. Hlediskem pro posouzení měla být doba pobytu jednotky na tom či onom území a také jakou roli hrála a jaký měla význam pro daný region. Dále bylo rozhodnuto, že fondy legií, fondy vojenských úřadů, velitelství a jednotek československého zahraničního odboje, jakož i všech dalších bojových útvarů se nebudou dělit a zůstanou v České republice s výjimkou fondu 1. československé armády na Slovensku (1944–1945) a samozřejmě slovenských bojových divizí Rychlé a Zajišťovací. V Praze zůstávaly dál fondy Ministerstva národní obrany a dalších vojenských úřadů zde trvale sídlících. Slovenska strana si mohla z těchto fondů vyžádat ty části fondů a dokumenty, které se bezprostředně týkaly Slovenska. S koncepcí rozluky i se seznamem fondů navržených k delimitaci na Slovensko souhlasila Archivní správa Ministerstva vnitra ČR.

Problémem byla otázka osobních spisů – kmenových a kvalifikačních listin. Jejich dělení by ani nešlo provést. Mnozí narození na Slovensku měli trvalé bydliště v Česku a mnohdy i české občanství a naopak. Zjišťovat občanství a místo trvalého bydliště u statisíců občanů bylo prakticky neproveditelné. Tak jsme se se slovenskou stranou dohodli, že kmenové listy, které byly již do Vojenského historického archivu předány, tj. osob narozených do roku 1910, zůstanou v Praze, a ostatní, které byly archivovány v Archivu vojenské evidence osob v Trnavě, zůstanou na Slovensku, tj. osob narozených od roku 1911 až zhruba do roku 1932. Spisy osob vedených v aktivní evidenci se samozřejmě dělily. Se slovenskou stranou jsme se pak dohodli, že při využívání těchto spisů budeme úzce spolupracovat.

Vlastní realizace archivní rozluky vyvolala negativní reakce nejprve mezi historiky v ústavu na Žižkově. Zpochybňovali principy rozluky a především se stavěli proti předávání fondů jednotek československé armády, které sídlily na Slovensku. „Bunkrologové“, tedy ti badatelé, kteří se zabývali pevnostním opevněním, se tvrdě postavili proti předání fondu Ředitelství opevňovacích prací Bratislava. Dokonce bylo proti předávání fondů podáno i trestní oznámení na Generální prokuraturu. Odpůrci rozluky měli podporu i u některých politických představitelů. Při vernisáži darovaných obrazů v muzeu v Novém Bydžově, na kterou mne pozval kolega z fakulty Jaroslav Prokop, jsem se setkal s exministrem obrany a vedoucím pracovníkem prezidentské kanceláře Lubošem Dobrovským. Ten

mne v rozhovoru nabádal, abychom Slovákům nic nedávali. Když pak ministru obrany Baudyšovi docházely proti rozluce protesty a stížnosti, mezi jinými i od vedoucího studovny Vojenského historického archivu Zdeňka Vališe, ministr 26. dubna 1993 provádění rozluky okamžitě zastavil. Ministr povolil předat jen fondy slovenského státu a rakousko-uherské armády. Rozluku pak až po několika letech dokončil Julius Baláž.²⁴

Po roce 1992 se v rámci reorganizace armády rušila řada útvarů. Z toho archivu vyplynula další povinnost – kontrola skartačního řízení. Do této akce se museli zapojit všichni pracovníci archivu. A tak jsem jezdil i já po útvarech po celé republice. Naštěstí vojenské spisovny byly dobře připraveny, takže nevznikaly žádné komplikace.

Archivní práce a ediční činnost

Přes všechny mimořádně náročné úkoly archiv začal plnit i své běžné povinnosti. Začaly se zpracovávat archivní fondy. V letech 1990–1994 bylo dokončeno a nově zpracováno a zinventarizováno zhruba stejné množství fondů jako za předchozí dvacetileté normalizační období. Ve volných chvílích jsem sám zpracoval a inventarizoval druhou část osobního fondu Tibora Hochsteigera a s kolegyní Hlušičkovou jsme se pustili do zpracování části fondu Edvarda Beneše.

Věnoval jsem se také ediční činnosti. Nejprve jsem s Růženou Hlušičkovou, Jiřinou Lukešovou, Bohumilem Pekárkem a Marií Michálkovou sestavili edici ilegálního časopisu „V boj“²⁵. Díly a jejich jednotlivé svazky vyšly v roce 1992.²⁵

V roce 1994 jsem připravil ve spolupráci s profesorem Jaroslavem Valentou edici Československo-polská jednání o konfederaci 1939–1944.²⁶ Edice byla vydána ještě znovu v roce 1995 v anglickém zpracování.²⁷ V roce 1992 jsme také začali pracovat na prvním svazku ediční řady Dokumenty československé zahraniční politiky, který v roce 1994 vyšel pod názvem „Vznik Československa 1918“²⁸. Na něm jsem spolupracoval s Antonínem Klimkem, Helenou Nováčkovou a Miladou Polišíenskou. Na edici se podíleli dále Jan Galandauer, Bohumil Klípa, Martin Kučera, Karel Pichlík, Jitka Zabloudivová a další. Publikoval jsem i několik menších časopiseckých edic a článků s tematikou ediční teorie

²⁴ Baláž, Julius: Archivní rozlučka mezi AČR a ASR (1993–1996). In: Ročenka 2005. Vojenský historický archiv. Praha 2006, s. 86–105.

²⁵ V boj. Edice ilegálního časopisu. Díly 1 a 2. Praha 1992.

²⁶ Československo-polská jednání o konfederaci 1939–1944. Svazky 1–4. Praha 1994.

²⁷ Czechoslovak-Polish negotiations of the establishment of confederation and alliance 1939 – 1944. Praha 1995.

²⁸ Vznik Československa 1918. Praha 1994.

a metodiky. V roce 1992 jsem byl také jmenován členem Vědecké archivní rady a působil v ní celých deset let až do vydání nového archivního zákona.

Odchod z Vojenského historického archivu

Vojenský historický archiv měl mít v rámci Historického ústavu AČR autonomní postavení, nicméně do jeho kompetencí ústav začal zasahovat, jak se už ukázalo při archivní rozluce. Navíc postavení archivu neodpovídalo archivnímu zákonu, neboť podle něho měl být řízen přímo svým zřizovatelem, tj. Ministerstvem obrany a ne jeho rezortním ústavem. Upozorňovala na to i Archivní správa.

Někdy v první polovině roku 1993 se na mně obrátil náčelník oddělení generálního štábu, které řídilo další dva armádní archivy (Archiv Ministerstva obrany a Archiv Armády ČR v Olomouci) a chtěl situaci řešit tak, že by Vojenský historický archiv byl vyjmut z podřízenosti ústavu a vytvořila se síť vojenských archivů přímo řízená oddělením Ministerstva obrany. O jednání se dovědělo vedení ústavu a vyvolalo to velkou nelibost. Celý projekt vedení ústavu zamítlo. Realizoval se až později, v roce 1999, když vznikl Vojenský ústřední archiv, jehož složkou je i Vojenský historický archiv.

Od roku 1993 v Historickém ústavu AČR rostlo napětí. Postupně odcházeli vedoucí pracovníci. Nejprve odešel do důchodu náčelník generál Tibor Hochsteiger, pak byla snaha odvolat z funkce ředitele Památníku odboje Františka Janáčka. Ten se ale postavil na odpor a soudní cestou vyhrál. Měl být odvolán také ředitel muzea Zdeněk Jelínek. Oba ale náhle zemřeli. Od počátku roku 1994 jsem dostával signály, že i mne chce nové vedení odvolat. Od jara 1994 jsem byl omezen ve svých kompetencích a v podpisovém právu. A tak jsem jednal s ředitelem Archivní správy Oldřichem Sládkem a ředitelem Státního ústředního archivu Václavem Babičkou a ti mi přislíbili, že v případě propuštění, mě zaměstnají.

Den D nastal 30. září, kdy jsem byl náhle povolán na ředitelství na Žižkově. Tam mi ředitel dr. Petr Klučina sdělil, že od 1. ledna 1995 dojde k reorganizaci ústavu, že archiv ztrácí svou autonomii a stává se oddělením Historického ústavu Armády České republiky a tudíž že se ruší místo ředitele. A z důvodu nadbytečnosti jsem dostal k 31. prosinci 1994 výpověď.

Zpátky do Státního ústředního archivu a napsání edičních pravidel

Po více než dvaceti třech letech jsem se vrátil do Státního ústředního archivu, dokonce na stejné oddělení, takže to nebylo pro mne nové prostředí. Většinu pracovníků jsem znal, řadu z nich ještě z doby svého prvního působení, jako Raisu Machatkovou, Věru Helešicovou, Vlastu Měšťánkovou a Jana Šturze. Další jsem

poznal za jejich badatelských návštěv jako Jarku Milotovou a samozřejmě kolegyni Helenu Nováčkovou, se kterou jsem spolupracoval na edicích v Československo-sovětském institutu ČSAV.

Pohodový návrat mi zkazila skutečnost, že krátce po nástupu do práce se lékařům po rentgenu něco nezdálo na mých plicích a poslali mě do nemocnice na pozorování. Naštěstí to dopadlo dobře, nic nebezpečného nenašli. V nemocnici jsem se ale setkal s profesorem Ottou Urbanem, se kterým jsem se znal s fakulty. Za manželku měl naši kolegyni z ročníku Milušku, která studovala psychologii. Když jsme se tam spolu bavili, tak jsem netušil, že se vidíme naposled. Asi půl roku potom nás opustil. Když jsem se vrátil do práce, odcházela do nemocnice kolegyně z ročníku Olina Sprušilová... Také se už nevrátila. Takže trochu smutný návrat.

Okamžitě jsem se zapojil do práce. Byla tu především rozsáhlá agenda věznění za druhé světové války, pak agendy totálního nasazení, restitucí atd. Pak také přišlo stěhování archivu do nové budovy. Přes všechny tyto úkoly se podařilo zahájit, dnes bych řekl úspěšnou ediční činnost. V roce 1995 jsem požádal o grant Grantovou agenturu ČR na edici Československo-sovětské vztahy v diplomatických jednáních 1939–1945. Jádrem týmu, které tvořili Jan Němeček, Helena Nováčková a já, ve spolupráci na edicích pokračuje dodnes. Edice pak vyšla ve dvou dílech v letech 1998 a 1999.²⁹

Následovalo několik svazků z ediční řady Dokumenty československé zahraniční politiky, na kterých jsme spolupracovali s historiky Jindřichem Dejmekem, Janem Němečkem, Františkem Kolářem, Janem Kuklíkem ml. a dalšími. Některé svazky jsme dokončovali až po mém odchodu do důchodu. Krom toho jsme vydali i několik menších časopiseckých edic.

V roce 1995 mně Vědecká archivní rada dala úkol napsat ediční pravidla. Stará pravidla z roku 1978 totiž už nevyhovovala rostoucím potřebám ediční praxe. A tak jsem se pustil do práce. Měl jsem teoretické znalosti a i dostatek praktických zkušeností. Nejprve jsem vytvořil jakousi osnovu, schéma pravidel. Pak jsem hledal spolupracovníky, autory jednotlivých částí a pasáží. Podařilo se mi sestavit dělný kolektiv dvanácti autorů, archivářů i historiků, kteří připravili své části. Napsané texty se pak musely prokonzultovat, upravit a ujednotit. Sám jsem napsal oddíly A a D. Na dalších jsem se spolupodílel. Na sjednocování textů se významně – a to i autorsky – podílela kolegyně Helena Nováčková. Rukopis pravidel pak byl rozeslán v „přípomínkovém řízení“ k posouzení významným osobnostem z oboru pomocných věd historických, archivnictví i historie: Václavu

²⁹ Československo-sovětské vztahy v diplomatických jednáních 1939 – 1945. Dokumenty. Díl 1. (březen 1939 – červen 1943). Němeček, Jan – Nováčková, Helena – Štoviček, Ivan – Tejchman, Miroslav (eds.). Praha 1998. Díl 2. (červenec 1943 – březen 1945). Praha 1999.

Babičkovi, Karlu Beránkovi, Josefu Hanzalovi, Ivanu Hlaváčkovi, Růženě Hlušičkové, Vladimíře Hradecké, Jaroslavu Kašparovi, Edovi Kubů, Karlu Müllerovi, Jaroslavu Pánkovi, Jindřichu Schwipplovi, Vladimíru Vašků a dalším, také celým ústavům a archivům, mezi jinými i Archivu AV ČR, Ústavu pro jazyk český AV ČR a dalším. Došla řada cenných připomínek, které byly zpracovány, a pravidla konečně v roce 2002 spatřila světlo světa.³⁰

Předtím, než jsem nastoupil v roce 1995 do Státního ústředního archivu, říkal jsem řediteli Václavu Babičkovi, že v archivu nechci vykonávat žádnou vedoucí funkci. Přesto mne v roce 1997, když se Státní ústřední archiv reorganizoval, požádal o vedení 2. oddělení. Jelikož byla dost kritická situace, tak jsem mu na jeho žádost kývl. I když jsem oddělení několik měsíců vedl, tak z ministerstva stále nepřicházelo jmenování. Naopak přišly pokyny ke snižování personálních stavů. Když jsem souhlasil s vedením oddělení, měl jsem slíbeno, že oddělení bude posíleno, aby mohlo plnit všechny své úkoly. Ale stal se opak a místo posílení z oddělení odešlo několik lidí. A tak jsem rezignoval na jmenování. Oddělení jsem ještě několik měsíců řídil já, pak ředitel Babička, nějakou dobu dr. Vévoda. Oddělení se konsolidovalo až s příchodem Zdeňky Kokoškové.

V důchodu

V září 1998 mi vznikl nárok na důchod, ale až do konce roku 2000 jsem přesluhoval. Ale i po odchodu do penze jsem dál pracoval, dokonce na dva zkrácené úvazky. Ve Státním ústředním archivu, od roku 2004 Národním archivu, až do roku 2009. Druhý úvazek jsem měl v Masarykově ústavu AV ČR – v Archivu T. G. Masaryka. Měl jsem štěstí, na závěr své odborné kariéry archiváře se mi dostaly k zpracování opravdu velké a krásné fondy. V Národním archivu jsem nejprve zinventarizoval tzv. Londýnský archiv a pak fond Ministerstvo vnitra – Londýn a úplně na závěr Archiv Huberta Ripky. Všechny tyto fondy až do osmdesátých let spravoval tzv. Archivní a studijní ústav Ministerstva vnitra. Jejich zpracování spočívalo v tom, že dokumenty bez jakéhokoli uspořádání byly propaginovány, dány do obalů, ty pak pročíslvány a vloženy do kartonů. Nejjednodušší byl fond Ministerstvo vnitra – Londýn, neboť si částečně zachoval původní strukturu. Fond Londýnský archiv byla sbírka do jednoho celku zmanipulovaných dokumentů asi 30 původců. Nejsložitější a největším zpracovatelským oříškem byl fond Archiv Huberta Ripky. Do jednoho celku byla zmanipulována písemná dokumentace

³⁰ Štoviček, Ivan a kol.: Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16. – 20. století pro potřeby historiografie. Praha 2002.

Ripkova kabinetu ve Správě pro věci informační Československého národního výboru v Paříži (1939–1940), kabinetu státního ministra v Ministerstvu zahraničních věcí československé vlády v Londýně a Ripkova kabinetu v Ministerstvu zahraničního obchodu (1945–1948) s dokumenty jeho osobního fondu, ale i dokumenty cizí provenience. Krom toho v Národním archivu byl uložen fond dr. Hubert Ripka, který byl vyčleněn v roce 1958 z fondu Ministerstva zahraničního obchodu. Metodická komise v roce 2004, při posuzování koncepce zpracování, rozhodla oba fondy spojit. Klasické třídění a pořádání fondu bylo vzhledem k tomu, že jeho dokumenty byly v řadě edic již publikovány a v odborné literatuře citovány, nepřicházela v úvahu, neboť by se tím znehodnotily všechny tyto práce, a vyhledávání dokumentů podle starých signatur by bylo velmi obtížné či vůbec nemožné. Vytvářet jakýsi rejstřík starých signatur, vzhledem k rozsahu fondu, bylo neproveditelné. Rozhodl jsem se a metodické komisi navrhl ponechat původní uspořádání a systematicky uspořádat pouze zápisy inventárních jednotek. Metodická komise v r. 2004 po delší diskusi nakonec můj návrh metodiky zpracování schválila. Při zpracování fondu jsem jednotlivé záznamy jednotek zapisoval na kartičky, pak je třídil a pořádal. Po přepsání byl inventář dán k dispozici veřejnosti v roce 2009. Následujícího roku Národní archiv převzal od Ústavu soudobých dějin AV ČR poslední část Ripkovy písemné pozůstalosti, tj. část, kterou přivezl a ústavu daroval syn Huberta Ripky. A tak jsem se k fondu ještě vrátil, neboť k již zpracovanému fondu byla připojena i tato nově přejatá část. Na jejím zpracování jsem nic neměnil. Byla dokonce už inventarizována, tak jsem jen upravil a ujednotil text registů s předchozími částmi fondu Archiv Huberta Ripky.

V roce 2001 jsem nastoupil také na půl úvazku do Masarykova ústavu AV ČR. Zlákala mě tam tehdejší jeho ředitelka, kolegyně z fakulty, Eva Broklová. Archiv už nesídlil v Invalidovně, ale v budově na Florenci. V archivu v té době pracovala Dagmar Hájková, Jaroslav Soukup a Jan Bílek, syn mého kolegy a přítele Karola. Za úkol jsem měl uspořádat a zinventarizovat rozsáhlý fond Edvard Beneš. Práce byla také náročná, neboť celý fond má přes tisíc kartonů. Podařilo se. V roce 2005 jsem dokončil inventář poslední části fondu. V současné době se připravuje jeho knižní vydání.

Při zpracování Benešova fondu, někdy v roce 2003, se mi podařil nádherný objev – našel jsem mezi nezpracovaným materiálem v neoznačených kartonech dokumenty, po kterých pátrala řada historiků – zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně. Byl to unikátní objev, neboť zápisy se dochovaly jen v této jediné řadě. V Národním archivu ve fondu Předsednictvo ministerské rady – Londýn jsou uloženy rozsáhlé rukopisné záznamy, ale bohužel téměř nečitelné.

Vzhledem k významu těchto zápisů došlo počátkem roku 2006 k dohodě mezi Masarykovým ústavem AV ČR a Historickým ústavem AV ČR o jejich vydání. Připojila se později i Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze a na vydání spolupracuje i Národní archiv. Kolektiv autorů, který tvoří Jan Němeček, Jan Kuklík ml., Helena Nováčková, Jan Bílek a já, získal na řešení projektu podporu Grantové agentury ČR. Vyšly již tři díly a v současnosti se připravuje čtvrtý a pátý díl zahrnující období 1944–1945.

Musím říci, že ani na stará kolena se zatím nenudím. S Davidem Hubeným a Helenou Nováčkovou jsme nedávno vydali dvě menší sborníkové edice zápisů Huberta Ripky o rozhovorech s Edvardem Benešem.³¹

Připravil David Hubený

³¹ Nováčková, Helena – Štoviček, Ivan – Hubený, David (eds.): Hubert Ripka: Hovory s Edvardem Benešem 1932–1938. *Paginae historiae* 20/1, 2012, s. 258–307 a Štoviček, Ivan – Nováčková, Helena – Hubený, David (eds.): Hubert Ripka: Hovory s Edvardem Benešem 1938–1944. Sborník archivních prací 62, 2012, s. 409–490.